

Ümit Deniz Kurt
Türkiye Milli
Paralimpik Komitesi
Yönetim Kurulu Üyesi

ENGELLİ İSTİSMARI NEDİR, NE DEĞİLDİR?

Geçtiğimiz aylarda aramızdan ayrılan sevgili ağabeyim Yavuz Kocaömer'in bizlere emaneti olarak gördüğüm bu köşeden, çeşitli konulardaki görüşlerimi bu zamana kadar olduğu gibi bundan sonra da paylaşmaya devam edeceğim. Şimdi, üzerinde fazla durulmayan bir konuyu; engelli istismarını dikkatinize sunmak istiyorum. Herkes tarafından kabul edilebilir kesin bir tanımını yapmak zor olmakla birlikte, istismar, genellikle bir bireyin başka bir birey üzerinde kontrol ve güç sağlamasına yarayan ve süreklilik gösteren davranışlar dizisi olarak tanımlanmaktadır. Bir kişinin ya da kişilerin iyi niyetini kötüye kullanarak yararlanmak; bir düşünceyi kötüye kullanarak zarar vermeyi hedeflemek; karşısındakinin kendi rızası olmadan ve iradesini dikkate almadan sömürmek gibi tanımları da yapılmaktadır.

Halının altına süpürülen tehlike

Her ne kadar istismar deyince toplumda ilk akla gelen fiziksel ve cinsel istismar olsa da istismar, çok çeşitli ve çok boyutlu olarak; genelde ekonomik, sosyal, siyasal ya da cinsel olmak üzere, gücü ya da erki elinde bulunduranların başkalarına yönelik suistimalleri ve keyfi yönelimleri olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan istismar, bazen çok açık ve görünür; bazen de örtülü olarak meydana gelmektedir.

Başlıca istismar çeşitleri; sözlü istismar, psikolojik istismar, fiziksel istismar, cinsel istismar, finansal istismar, çocuk istismarı, yaşlı istismarı, engelli istismarı, aile içi istismar, hayvan istismarı olarak sayılabilir. Bu sayılanların dışında, ilk bakışta istismar olarak değerlendirilmeyen çok çeşitli istismar biçimlerinin varlığından da söz edebiliriz. Bu istismar çeşitlerinden birkaçının aynı olayda ortaya çıkması da sıkça karşılaşılan bir durumdur. İstismar ile ilgili araştırma yaparken, cinsel istismar ve çocuk istismarı dışındaki istismar çeşitleri üzerinde durulmadığı özellikle dikkatimi çekti.

Kendi durumlarını istismar eden engelliler

Farkında olsun ya da olmasın, hemen herkes istismarı yaşıyor ya da bir istismar eylemine tanık oluyor. Son günlerde sokaklarda karşılaştığımız, duygusal bir müziğin eşlik ettiği, ağlayan bir kadın sesiyle hasta çocuklar için olduğu iddia edilen para toplama etkinliklerini, istismarın en somut, en açık hallerinden biri olarak değerlendirebiliriz.

Tüm bunlardan sonra engellilik alanındaki istismara gelirse; bu alandaki istismarın hem engellilerin kendileri tarafından hem de onların engelli olmayan çevreleri tarafından yapıldığını görmekteyiz. Eskiden beri hepimizin bildiği bir istismar türü şuydu: Okullara konser grupları gelirdi. Bunlar, birkaç şarkı-türkü söyler;

aralarda da engelliliğin en olumsuz yanlarını öne çıkararak yoğun acıdırma içerikli konuşmalar yapar; o küçük çocuklar üzerinde yoğun bir duygusal etki oluşturlardı. Bu şekilde evlerine giden çocuklar ağlar, yalvarır ve anne-babalarından alıp para koydukları zarfları bu gruplara teslim ederlerdi. O çocukların aklında oluşan engelli algısı da işte bu istismar eylemleriyle şekillenirdi. Böyle bir şeyi yaşamayan neredeyse hiç kimse yoktur. Bu gruplar, sokaklarda da benzer etkinlikler yapar ve oralarda da istismarın sınırlarını zorlardı. Okullarda bir şeyler satıp para toplamak, boş zarf dağıtıp para istemek gibi birçok yöntem, yine bu istismar grupları tarafından başvurulan istismar araçlarıydı. Engellilik alanında hak temelli çalışan sivil toplum kuruluşlarının uzun mücadelesiyle, bu istismar türü büyük ölçüde azalmakla birlikte, az da olsa zaman zaman böyle şeylerle karşılaşmaktayız. Yine, engellilere sağlanan ekonomik ve sosyal hakların, kimi engelliler ya da çevrelerinde bulunan engelli olmayanlar tarafından kötüye kullanılması şeklinde bir istismar çeşidini de görmekteyiz.

Engelli Projesi adı altında rant sağlayan istismarcılar

Engellilik alanında en yaygın olan ve daha kolay fark edilen bu yöntemlerden başka, son dönemde ortaya çok tehlikeli bir istismar çeşidinin ortaya çıktığını görüyoruz. Hiç dikkat çekmeyen; hatta büyük çoğunluğun istismar olarak bile görmeyeceği bu yöntem, kısaca proje istismarcılığı diyebiliriz. Bu yöntemle, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği gibi kuruluşlar tarafından ayrılan kaynaklardan, engellilerle ilgili projeler yapılarak büyük kaynaklar alınıp, bu projeleri yapan kişi ve kuruluşlara büyük paralar aktarılmaktadır. Bakıldığında, ortada sonucunun ne olacağı ve ne işe yarayacağı tartışmalı da olsa bir proje olduğu; bununla ilgili bazı çalışmaların da yapıldığı görülmektedir. Özellikle yapılan harcamaların belgelendirilmiş olması, konunun istismar boyutunu dikkatlerden kaçırmaktadır. Her ne kadar belgelendirilmiş de olsa, proje kapsamında çeşitli adlar altında kişi ve kuruluşlara yapılan ödemelerin büyüklüğü ise bu kaynakların nasıl bir istismar aracı haline getirildiğini göstermektedir. Elbette çok iyi projelerle çok güzel çalışmalar yapılmakta ve buralara ayrılan kaynaklar da sonuna kadar hakkıyla kullanılmaktadır. Zaten engellilerin hak temelli mücadeleleri, böyle çalışan kişi ve kuruluşların varlığıyla bu günlere gelmiştir.